

Con trâu trong văn học dân gian

TRINH MINH THUYẾT

Ở Việt Nam, nơi có nền văn minh lúa nước lâu đời, dễ thường ít con vật nào lại gắn gũi và gắn bó với con người như con trâu. Từ bao đời nay con trâu đã là bạn của người nông dân. Hình ảnh chú trâu kéo cày đã thành quen thuộc trong ca dao, tục ngữ, hò vè, đồng dao... tạo thành bức tranh dân gian đặc sắc.

*Trâu ơi ta bảo trâu này
Trâu ra ngoài ruộng trâu cày với ta
Cấy cây vốn nghiệp nông gia
Ta đây trâu đấy ai mà quản công
Bao giờ cây lúa còn bông*

Thì còn ngọn cỏ ngoài đồng trâu ăn
Người bạn ấy đã góp thêm một nét vẽ cho bức tranh lao động đồng áng thuở xưa thêm đông vui nhộn nhịp:

*Trên đồng cạn dưới đồng sâu
Chồng cày vợ cấy con trâu đi bừa*

Và không chỉ là bạn, con trâu còn góp phần làm nên cơ nghiệp người nông dân: Con trâu là đầu cơ nghiệp. Câu tục ngữ đã tô đậm thật tài tình và chính xác giá trị của con trâu trong đời sống nông nghiệp nước ta. Trong cơ nghiệp của người nông dân thì con trâu đứng hàng đầu, có con trâu là có tất cả, nó còn bao hàm cả thái độ coi trọng, quý trâu của người lao động. Thái độ ấy được nói rõ trong tương quan so sánh với bò:

*Yếu trâu hơn mạnh bò
Trâu gày cũng tày bò giống
Trâu he cũng bằng bò khỏe (He là từ cũ
có nghĩa hơi ốm đau)*

*Trâu năm sáu tuổi còn nhanh
Bò năm sáu tuổi đã tranh cỡi già*

Trong tình thương yêu chăm sóc trâu của người dân:

*Một con tầm cũng phải hái dâu, một
con trâu cũng phải đứng đồng*

Hỡi cô cắt cỏ đồng màu

Chăn trâu cho béo làm giầy cho cha

Trong nền kinh tế nông nghiệp cổ truyền trước đây thì nhiều trâu làm thóc nói lên sự giàu có. Vì vậy câu tục ngữ *Con trâu là đầu cơ nghiệp* gắn liền với các thành ngữ *Chín đục mười trâu; Ruộng sâu trâu nái...*

để đi đến một khái quát về vai trò đặc biệt quan trọng của con trâu trong đời sống người nông dân nước ta:

Làm ruộng không trâu làm giàu không thóc

Không ai hiểu con trâu bằng người nông dân. Họ đã đúc kết thành những kinh nghiệm chọn giống trâu thật chính xác, tài hoa. Có đến gần 10 câu tục ngữ như thế:

*Trâu hoa tai, bò gai sừng
Sừng cánh ná, dạ bình vôi, mắt ốc nhồi,
ăn ra lồi, cày ra thép
(ăn ra lồi: ăn khỏe)
Da đồng, lông móc (lông cứng như sợi móc)*

Trâu to ngà (sừng), càng già đường kéo
Con trâu gắn bó với đời sống con người như vậy nên người bình dân thường mượn con trâu để nói chuyện thế sự, chuyện quan hệ xã hội, trong đó nhiều câu đã trở thành câu cửa miệng của nhân dân: *Đàn gảy tai trâu; Trâu bò húc nhau ruồi muỗi chết; Trâu buộc thì ghét trâu ăn/ Quan võ thì ghét quan văn dài quần; Trâu chậm uống nước đục; Trâu ngơ ăn cỏ béo; Trâu lấm vẩy càn; Trâu lành không ai mặc cả, trâu ngã lấm kẻ cầm dao; Trâu tìm cọc, cọc chẳng tìm trâu; Trâu đồng nào ăn cỏ đồng nấy; Trâu ta ăn cỏ đồng ta/ Tuy rằng cỏ cụt nhưng mà cỏ thơm...*

Hình ảnh con trâu hiện lên trong văn hóa dân gian truyền thống của Việt Nam đã trở thành biểu tượng của sự chất phác, mộc mạc, giản dị, gắn bó với người nông dân một nắng hai sương, cần mẫn với ruộng đồng, thật thà và chịu thương chịu khó. Trâu cũng là linh vật được thờ cúng trọng tín ngưỡng dân gian ở nhiều nơi. Hẳn là vì thế nên trong đời sống hiện đại, dù trải bao biến thiên, đổi thay, thì trong tâm trí của nhiều người dân Việt Nam đi ra từ làng quê, vẫn ghi nhớ không quên những cánh đồng làng xanh ngát với chú trâu hiền lành thông thả đã gắn bó với tuổi thơ biết bao người... ■